

Livslskare, Svartmlare

En fantasi om Goya

A.Lundkvist

12/3-14/3 2008

1700-talets mleri utgr ett lgvattensmrke inom den moderna vsterlndska konsten, framfr alt nr det r representerat av det insipida rokkokomleriet fretrtt av sg Watteau och Boucher. Goya kan i sina tidigare verk i viss mn ven inrangeras i det flyktiga, men det innehller trots allt ngot mera, en ironisk distans och en underliggande disharmoni som fascinerar. Man tnker d speciellt p de stora luftiga dukarna som pterfinnes i takvningarna i Prado-museet. Skira och ltta, men dock med en underliggande mystik som helt fattas i de franska frlagorna. Man stannar till, njuter och lever sig in p ett helt annat stt n med den franska frkonstlingen. De senare utgr teaterkulisser och blndverk, medan Goya pekar p en verklighet som visserligen kan vara idealiserad, fr att inte sga sentimentaliserad, men som nd vcker frgor och tidsknsla. Den spanska och italienska allmogekulturen upplever vi nordbor som mycket exotisk, klart skild frn norra och vstra europas. En kultur som utgr den grundning p vilket det mera vlknda politiska livet utspelar sig ovanp. Mrka sknheter som plockar blommor eller druvor, vrldshus omgivna av bkande svin och ruffiga, men ack s pittoreska figurer. Vi tycker oss ana en tid som redan var frldrad p 1700-talet.

Lundkvist fascineras av Goya, och hans bok r ett frsk till en biografi. Inte en biografi som koncentrerar sig p det sakliga, dokumenterade hndelser och mten, rtal och personer, utan en biografi som tar sitt avstamp frn den befintliga konstnrliga produktionen och som inte sker ngon annan dokumentation, och vars yttersta syfte r att helt enkelt frska beskriva och uppleva hur det var att vara Goya. En ambition alltfr orealistisk fr att lyckas och drmed skyddad frn att misslyckas. Lundkvist r en ordmlare, i sina reseskildringar frossar han in poetiska beskrivningar, nu r hans utmaning att mana fram Goyas tavlor i ordets form. Inte att skriva 'parafra' utan 'ekfra'. Lyckas han? Ja i siort sett. De tavlor och bilder man r redan frtrogen med knns igen, inte bara till det yttre utan ven, kanske i n hgre grad, till det inre; d.v.s. de associationer och stmnningar man frknippar med dem drnks inte av ordffdet utan lyfts fram.

Lundkvist identifierar sig med den spanske mstaren, inlevelsen har ytterst som syfte att uppleva ett alternativt liv, kanske ett fulldigare och definitivt mera romantiskt. Goya var inte den lidande svltande konstnren, utan han fann framgng och uppskattning ganska omgande och livnrde sig tryggt ssom hovmlare under mnga decennier. Detta r givetvis mycket slende, med tanke p konstnmrens fria och obndiga natur, och det faktum att han inte var insmickrande och hans konst inte lika uppenbart skicklig och slende ssom en Velasquez. De hovportrtr han mlar av den spanska kungafamiljen avsljar dem obarmhrtigt. Insg de inte detta? Var de alltfr likgiltiga eller helt enkelt fr blinda och inbilska? Goya fick uppdrag efter uppdrag. Och inte bara av den nrmaste kungliga familjen men ocks lngre ut i periferin. Frhllandet med hertiginnan av Alba, denna liderliga varelse, helt uppslukad av sina sinnliga drifter, helt omoralisk, fullstndigt hnsynsls, kittlar svl frfattaren som lsaren.

Vad tilldrog sig egentligen mellan dem?

Men den intressante Goyan är inte den hyllade mästaren, producenten av hovporträtt och pastischer, utan den märke, som etsar sina syner och mångfaldigar sina blad. Jag minns en Goya utställning i 'the Fine Arts Museum' i Boston hösten 1974, tillgånad hans grafiska blad. Den tjocka katalogen har jag fortfarande kvar, och under läsningens gång bladdrar jag i den. Strörelsen delen av den Lundkvists tunna bok handlar just om svartmållaren Goya inte livsnjutaren. Goya som expressiv konstnär vars ledarskåp är just *yo lo vi*. Att måla det han sett. Att måla är just att se. Att följa gatan sensualism, vilket inte nödvändigtvis betyder att upphäva det främre skäna, ty allt som gatan ser är per definition mer eller mindre skönt i meningen sensuellt.

Härda är fljäder efter framgången, som dock fortfarande utgör en bas som möjliggör hans konst. Han drabbas själv av allvarliga sjukdomar, han blir döv. Hans tålmodiga fru dör, liksom alla hans barn utom den äldste sonen. Han skaffar sig en ny ledsagarinna, nya barn, om nödvändigtvis inte biologiska. Kriget kommer, fransmännen ockuperar, spanjorerna revolterar och hemfaller till guerillakrigföring. Var ligger Goyas sympatier egentligen? Fransmännen måste ena sidan vara hyllade som barn av den franska revolutionen, dock de frigriper sig på spanjorerna. Spanjorerna dör? Deras kamp mot den franska verheten blir samtidigt till en kamp för det spanska tyranniet själv. Sledes väljer inte Goya sida, han vänder sig emot kriget som sådant och skildrar därmed inte hjältemodet utan den meningslösa grymheten. Som sådant blir han en krigsreporter vars syfte inte är att rapportera om fram och motgångar för den ena eller den andra sidan, utan om lidandet. Hans tidigare svarta tryck var inspirerade av mardrömmar, kriget som sådant är en mardröm som blivit en alltför påtaglig verklighet.

Till slut tvingas Goya fly landet och framlever sina sista verk i Bordeaux där han lär sig att bli litograf. Tizian lär ha blivit nästan hundra, och en konstnär kan förbli verksam och aktiv in i det sista, och även Goya drömmer enligt Lundkvist om ett likaledes långt och utdraget liv för att kunna hinna med att måla och rita allt vad han sett.

Långt blir livet, verket ett, en aktningssvärld leder vid denna tid, men till Tizian fattas det ett par decennier. Men Lundkvist också drömde om ett liv långt som en Tizians? Ambitionen är inte ovanlig. ett uttryck för den mest fundamentala girigheten, denna att så länge som möjligt klamra sig kvar vid den enda existens som frunnas oss. En alltför kort och flyktig parantes i ett hav av tillvaro i vilken vi drunkna.

Slutligen är detta konst? Jag talar inte om Goya utan om Lundkvist själv. Lundkvist dokumenterar med sina ekfraser en personlig konstupplevelse, men är en sådan själv konst? Och i så fall vore en parafra på Lundkvists ekfraser ånyo att betecknas som konst? och så vidare? Jag är tveksam. Collingwood definerar en konstupplevelse som ett tjuvlyssnande. Lundkvist tjuvlyssnar och digesterar, men är det värt mödan att tjuvlyssna på hans tjuvlyssnande och digestion?